מתורתו של צדיק
אֲבִיר יַעֲקֹב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע | על דרך הפשט

לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה ועניני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

קהל טללי בהכה
מעי אור ישרים - ירושלים - נהריה
עוז והדר
ישיבת אביר יעקב
אור מאיר שמחה
נהריה

בס"ד, גיליון פ"ח, פר' תולדות תשפ"ז

דרושי אביר יעקב

תּוֹעֲלוֹת הַבִּטָּחוֹן בַּה'

הגזירה אמת והחריצות שקר

אִם יִזְכֹּר הָאָדָם כִּי רַק ה' הוּא הַנּוֹתֵן לוֹ אֶת פַּרְנָסָתוֹ, וְאֵין בְּכָל הִשְׁתַּדְּלוּת שֶׁיַּעֲשֶׂה שׁוּם תּוֹעֶלֶת, כִּי הַגְּזֵרָה אֱמֶת וְהַחֲרִיצוּת שָׁקֶר, אֲזַי יוּכַל לְנַצֵּל אֶת זְמַנּוֹ לַעֲבוֹדַת ה', וְיָסִיר מֵעָלָיו מִדּוֹת רָעוֹת, כְּקִנְאָה וְתַחֲרוּת, וּבְטוּל תּוֹרָה.

וְכָתַב רַבֵּנוּ זיע"א (פיתוחי חותם, פרשת ויקהל) שֶׁיִּדִיעָה זוֹ מְפֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְגַם הַחוּשׁ מֵעִיד עָלֶיהָ. כִּי יְדוּעִים דִּבְרֵי הַתַּנָּא עָלָיו הַשָּׁלוֹם (קידושין פב.): 'שֶׁלֹּא עֲנִיּוּת מִן הָאֱמוּנוּת וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאֱמוּנוּת, אֶלָּא הַכֹּל לְפִי זְכוּתוֹ'. כִּי הַכֹּל תָּלוּי בְּיַד ה' יִתְבָּרַךְ, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי כְּלָל בְּיַד הָאָדָם, עִם כָּל טִרְחָתוֹ וִידִיעָתוֹ, וְעִם כָּל בְּקִיאוּתוֹ וְחָכְמָתוֹ. וּמִקְרָא מָלֵא הוּא (שמואל א' ב, ז): "ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר, מַשְׁפִּיל אַף מְרוֹמֵם". מְבֹאָר, שֶׁרַק ה' יִתְבָּרַךְ הוּא הַשּׁוֹלֵחַ עֲשִׁירוּת לָאָדָם.

עוֹד כָּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים ח, יח): "וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הַנֹּתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל". וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'אֲרֵי הוּא דְּיָהֵיב לָךְ עִיטָא לְמִקְנֵי נְכָסִין'. לְלַמֵּד בָּא, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם שֶׁחָכְמָתוֹ וּבְקִיאוּתוֹ הִיא שֶׁגָּרְמָה לוֹ לֶאֱסֹף מָמוֹן, אֶלָּא יֵדַע וְיָבִין כִּי הַכֹּל רַק מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ.

החוש מוכיח שאין עשירות מן האומנות

כְּמוֹ כֵן, גַּם הָעֵינַיִם רוֹאוֹת שֶׁכָּךְ הִיא הַמִּדָּה, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דַּעַת יוֹדֶה בָּזֶה. שֶׁהֲרֵי עֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת מַעֲשִׂים שֶׁבְּכָל יוֹם, כַּמָּה חֲכָמִים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן וּבְקִיאִים בְּתַהֲלוּכוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא עוֹלָה בְּיָדָם כְּלוּם מִכָּל עִסְקֵיהֶם. וּמֵאִידָךְ, רוֹאִים אֲנוּ כַּמָּה טִפְּשִׁים שֶׁהוֹן רַב לָהֶם. וְכֵן בְּדוֹמֶה לָזֶה, מְצוּיִים כַּמָּה וְכַמָּה בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת מְמֻחִים בְּמַלְאכְתָּם, וְאֵין לָהֶם כֹּל, וּכְנֶגְדָּם עוֹמְדִים בַּטְּלָנִים וּבּוּרִים אֲשֶׁר הוֹן רַב לָהֶם.

מִזֶּה יָבִין כָּל אָדָם שֶׁהַכֹּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַל כֵּן אֵין צָרֶךְ בְּרִבּוּי הִשְׁתַּדְּלוּת, אֶלָּא יָשִׂים בִּטְחוֹנוֹ בַּה', וְלֹא יִהְיֶה נִבְהָל לְהַשִּׂיג הוֹן, שֶׁיְּבִיאֵנוּ לִידֵי חִסָּרוֹן, כִּי יֵדַע שֶׁלֹּא תּוֹעִיל חָכְמָתוֹ וּבְקִיאוּתוֹ כְּלוּם לְעִנְיַן הַפַּרְנָסָה.

הבוטח ימעט בטורח וירבה בתורה ותפילה

אִם יַעֲשֶׂה הָאָדָם כָּךְ וְיָשִׂים בִּטְחוֹנוֹ רַק בַּה' יִתְבָּרַךְ, יָבוֹא מִזֶּה לְכַמָּה תּוֹעָלוֹת גְּדוֹלוֹת וְחֲשׁוּבוֹת:

הָאַחַת - שֶׁלֹּא יִטְרַח הַרְבֵּה בְּמַלְאכְתּוֹ, אֶלָּא רַק כְּפִי הַמֻּכְרָח לוֹ לְחוֹבַת הִשְׁתַּדְּלוּת בַּפַּרְנָסָה. כִּי אִם חוֹשֵׁב אָדָם שֶׁטִּרְחָתוֹ מְבִיאָה לוֹ רֶוַח, עָלוּל מְאֹד לְהִמָּשֵׁךְ מִזֶּה בְּטוּל תּוֹרָה וּתְפִלָּה, וּכְמוֹ שֶׁעֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת בְּמֵי שֶׁלֹּא זָכָה לְמִדַּת הַבִּטָּחוֹן, כַּמָּה הַדָּבָר מַפְרִיעַ לוֹ וּמוֹנֵעַ אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת ה', בְּתוֹאֲנוֹת סָרָק שֶׁל צָרְכֵי הַפַּרְנָסָה.

הביטחון מונע קנאה

וְהַתּוֹעֶלֶת הַשֵּׁנִיָּה - שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי קִנְאָה בִּבְנֵי אָדָם זוּלָתוֹ, שֶׁהֵם עֲשִׁירִים וְהוּא אֵינוֹ עָשִׁיר. כִּי יֹאמַר שֶׁהַכֹּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהוּא יְזַמֵּן לוֹ בְּכָל יוֹם פַּרְנָסָתוֹ, וְאֵין לוֹ צָרֶךְ שֶׁתָּבוֹא מֵרֹאשׁ לְיָדוֹ. וְלָכֵן קָרָא הַתַּנָּא לְבַעַל הַבִּטָּחוֹן 'עָשִׁיר', בְּאָמְרוֹ (אבות פ"ד משנה א): 'אֵיזֶהוּ עָשִׁיר הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ'. כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לִכְלוּם, וְאֵינוֹ דּוֹאֵג דַּאֲגַת מָחָר, הוּא הֶעָשִׁיר הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר.

וְדָבָר בָּרוּר הוּא שֶׁמַּאֲמַר הַתַּנָּא מְדַבֵּר עַל הַבּוֹטֵחַ בַּה', כִּי לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּשְׂמַח אָדָם בְּחֶלְקוֹ אִם אֵינוֹ בַּעַל בִּטָּחוֹן הַבּוֹטֵחַ בַּה' וְאוֹמֵר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁגָּזַר אֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת לוֹ, וְשָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ אִם מְעַט הוּא אִם רַב.

המשך בעמ' ב'

פניני אביר יעקב

עיקר תולדותיו של יצחק שהלך בדרכו של אברהם

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק (כה יט).

יֵשׁ לְדַקְדֵּק, דְּפָתַח בְּ**תּוֹלְדֹת יִצְחָק**, וְהִפְסִיק וְאָמַר **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק** וְלֹא הִזְכִּיר תּוֹלְדוֹת יִצְחָק. וְאֶפְשָׁר לְרַמֵּז, מְשׁוּם דְּקַיְמָא לָן עִקַּר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ' (לעיל ו ט), וְגַם כָּאן בָּא לְרַמֵּז, **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק**, וּמַה הוֹלִיד, **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק**, כְּלוֹמַר הֲרוֹאֶה אֶת יִצְחָק בְּקְדֻשָּׁה וַעֲנָוָה וְיִרְאַת ה' וְאַהֲבָתוֹ, הָיָה אוֹמֵר לֹא עָצָא זֶה כִּי אִם מֵאַבְרָהָם, שֶׁכָּךְ הֵם מִדּוֹתָיו. נִמְצָא לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב כִּי אִם מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁל יִצְחָק, שֶׁהֵם עִקַּר תּוֹלְדוֹת הַצַּדִּיקִים:

יצחק רומז לצדיק ורבקה רומזת לתורה

וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה. וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיֵּעָתֶר לוֹ ה' וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ (כה כ-כא).

אֶפְשָׁר לְרַמֵּז עַל פִּי מַה שֶּׁאָמַר הַתַּנָּא (אבות פ"ה מכ"א) דְּבֶן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, וְיָדוּעַ דְּהַתּוֹרָה קְדוּמָה לָעוֹלָם, וְכֵן נִמְשָׁל כְּסֵא הַכָּבוֹד קָדֵם לָעוֹלָם (פסחים נד.). וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **וַיְהִי יִצְחָק** גִּימַטְרִיָּא 'צַדִּיק' עִם ד' אוֹתִיּוֹתָיו, **בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה**, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בֶּן אַרְבָּעִים לַבִּינָה, וְזֶהוּ **בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה**, הִיא הַתּוֹרָה דְּנִקְרֵאת אִשָּׁה כַּיָּדוּעַ. וְעוֹד, **רִבְקָה** שְׁתֵּי פְּעָמִים גִּימַטְרִיָּא תרי"ד, רוֹמֵז לַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ תַּרְי"ג מִצְוֹת, וּכְלוּתָהּ גִּימַטְרִיָּא תרי"ד. וְהַתּוֹרָה הִיא בִּתּוֹ שֶׁל אֵל רָם וְנִשָּׂא, וְזֶהוּ **בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם**, דְּהִנֵּנוּ שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה לָנוּ מִמָּקוֹם רָם. **אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי**, בָּא לְרַמֵּז שֶׁהַתּוֹרָה קְדוּמָה לָעוֹלָם כְּמוֹ כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וְהִנֵּה 'כִּסֵּא' עִם הַכּוֹלֵל גִּימַטְרִיָּא **לָבָן**, דְּהַתּוֹרָה, הִיא וְכִסֵּא הַכָּבוֹד שֶׁהוּא רָם וְנִשָּׂא, שְׁנֵיהֶם אֲחִים וְשָׁווִים בְּמַעֲלָה, דִּשְׁנֵיהֶם קְדוּמִים לָעוֹלָם. וְזֶהוּ הַצַּדִּיק לְקַחְתּוֹ לַתּוֹרָה **לוֹ לְאִשָּׁה:**

הצדיק מתפלל שיזכה לחדש חידושים בתורה ויקראו בניו

וְכֵיוָן שֶׁכְּבָנִית צַדִּיק זֶה לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְרָאָה וְהִנֵּה 'אֶרֶכָה מֵאֶרֶץ מִדָּה וּרְחָבָה מִנִּי יָם' וַעֲמֻקָּה מְאֹד מְשׁוּם דְּקַיְמָא לָן אִם מִפְּנֵי פְּשָׁטֶיהָ וּפְלִפּוּלֶיהָ, אִם מִפְּנֵי רְמָזֶיהָ וּדְרָשׁוֹתֶיהָ וְסוֹדוֹתֶיהָ, וְעַדַיִן שִׂכְלוֹ לֹא הִשִּׂיג כָּל אֶפְנֶיהָ, עָמַד בִּתְפִלָּה אַחַר תְּפִלָּה וְהִרְבָּה וְהִפְצִיר מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְחָנְנוֹ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל לִהְיוֹת כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר בָּהּ, לְהוֹצִיא לָאוֹר תַּעֲלוּמָהּ וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ בְּכָל עֵת, כִּי מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה עֲקָרָה וְלֹא יָלְדָה. וְזֶהוּ **וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַה'**, הוּא הַצַּדִּיק הַזֶּה, **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ** הִיא הַתּוֹרָה, **כִּי עֲקָרָה הוּא**, כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהִיא עֲקָרָה וְאֵינוֹ מְחַדֵּשׁ בָּהּ הִרְבֶּה, וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה לָהּ' שֶׁיִּפְתַּח לִבּוֹ בַּתּוֹרָה וְיִהְיֶה מְחַדֵּשׁ בָּהּ. וְכֵיוָן שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם קִבֵּל תְּפִלָּתוֹ, וְזֶהוּ **וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ**, שֶׁהִתְחִיל לְחַדֵּשׁ בָּהּ חִדּוּשִׁים:

כֹּחַ הָאָדָם לְהִתְקַדֵּשׁ מִטֻּמְאַת אֲבוֹתָיו

עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי (כו ה).

הנולד מרשעים אל יביט למעשיהם

חַיָּב אָדָם לוֹמַר, מָתַי יַגִּיעוּ מַעֲשַׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתַי, אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. אָכֵן, יֶשְׁנָם מְקָרִים בָּהֶם צָרִיךְ הָאָדָם לְהִסְתַּיֵּעַ דַּעְתּוֹ מִמַּעֲשֵׂי אֲבוֹתָיו, כְּגוֹן

המשך בעמ' ב'

דרושי אביר יעקב המשך מעמ' א'

פירוש הפסוק הנזכר בספר משלי

על פִּי יְסוֹד זֶה, יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַכָּתוּב (משלי י, כב): "בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ". 'בִּרְכַּת ה'' – הִיא מִדַּת הַבִּטָּחוֹן, כִּי דֶּרֶךְ הַבּוֹטֵחַ לְבָרֵךְ אֶת אֲדוֹן הַכֹּל תָּמִיד עַל מַה שֶּׁנָּתַן לוֹ, וְשָׂמֵחַ בְּכָל הַבָּא לְיָדוֹ, וְקוֹרֵא לוֹ בְּרָכַת ה'. 'הִיא תַּעֲשִׁיר' – תָּבִיא אֶת הָאָדָם לִשְׂמֹחַ בְּחֶלְקוֹ וּלְהִקָּרֵא עָשִׁיר. 'וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ' – 'עֶצֶב' מִלְּשׁוֹן טֹרַח, כִּי כֵּיוָן שֶׁהָאָדָם בּוֹטֵחַ בַּה', וְיוֹדֵעַ שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בְּהַשְׁגָּחָתוֹ יִתְבָּרַךְ, שׁוּב אֵינוֹ בָּא לִידֵי טִרְחָה יְתֵרָה הַמְּבִיאָה לִידֵי בִּטּוּל תּוֹרָה וּתְפִלָּה. וְגַם יִתְפָּרֵשׁ 'עֶצֶב' מִלְּשׁוֹן 'דְּאָגָה', כִּי מִכֹּחַ הַבִּטָּחוֹן אֵינוֹ בָּא לִידֵי דְּאָגָה, לַחְשֹׁב 'מַדּוּעַ פְּלוֹנִי עָשִׁיר וַאֲנִי לֹא?', אֶלָּא תָּמִיד יֹאמַר – 'כָּךְ רָצָה אֲדוֹן הַכֹּל'.

מי שאינו בעל ביטחון - טרוד תמיד

אֲבָל בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, אֵין הַבּוֹטְחִים בַּה' מְצוּיִים כָּל כָּךְ. וּכְנֶגְדָּם מְצוּיִים מְאֹד אֲנָשִׁים הַבְּטוּחִים שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בְּכִשְׁרוֹן מַעֲשֵׂיהֶם. וְעַל כֵּן, אִישׁ כָּזֶה בְּטִרְחָתוֹ וּבִיגִיעָתוֹ וּבְבַקְיאוּתוֹ בְּדַרְכֵי הַמִּסְחָר, לְעוֹלָם אֵין לוֹ מְנוּחָה כְּלָל, וּמְבַטֵּל תּוֹרָה בְּכָל עֵת, וְגַם מָלֵא הוּא קִנְאָה בַּאֲחֵרִים הַמַּצְלִיחִים לְפִי דִּעָתוֹ יוֹתֵר מֵמֶּנּוּ. וַאֲפִלּוּ בְּשֶׁעָה שֶׁהוּא נָח עַל מִשְׁכָּבוֹ אֵינוֹ מוֹצֵא מְנוּחָה, כִּי רַעְיוֹנוֹתָיו עוֹלִים עִמּוֹ לְמִטָּתוֹ, וְאֵינָם מַפְסִיקִים לְהַרְהֵר כְּדָת מַה לַּעֲשׂוֹת בְּסַחוֹרָה פְּלוֹנִית, וּמַה לַּעֲשׂוֹת בְּהַלְוָאָה פַּלְמוֹנִית. וּבְכָךְ הוּא עוֹלֶה וְיוֹרֵד יוֹמָם וָלָיְלָה.

עַל אִישׁ כָּזֶה נֶאֱמַר כִּי תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה, שֶׁהֲרֵי תְּפִלָּה נִקְרֵאת 'עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב' (תענית ב.), וְאִישׁ זֶה אֵין לִבּוֹ שָׁרוּי עִמּוֹ בִּשְׁעַת תְּפִלָּתוֹ, וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ מֻרְחָק.

בחוסר ביטחון מפסידים את קדושת השבת

רָעָה נוֹסֶפֶת נִמְשֶׁכֶת מֵהַנְהָגָה זֹאת, שֶׁאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת קֹדֶשׁ, שֶׁהִיא יוֹם מְנוּחָה לַגּוּף וְלַנֶּפֶשׁ, הָאָדָם הַדּוֹאֵג אֵינוֹ מוֹצֵא לְעַצְמוֹ מְנוּחָה, כִּי כָּל מַחֲשַׁבְתּוֹ תָּמִיד הִיא מַה יַּעֲשֶׂה בְּיוֹמוֹת הַחֹל כְּשֶׁתֵּצֵא הַשַּׁבָּת, וְאֵיךְ יַגְדִּיל וְיַרְבֶּה אֶת עִסְקָיו. וּבְרוּר שֶׁבְּכָךְ מְבַטֵּל אֶת עֹנֶג הַשַּׁבָּת וְהָאֲרָתוֹ, כִּי עִקַּר עִנְיַן הַשַּׁבָּת הוּא לְקַבֵּץ בַּלֵּב וּבְדַעַת שֶׁהַשַּׁבָּת הוּא יוֹם קָדוֹשׁ, וְהִנְחִילוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְעַמּוֹ בְּעֶבְרוּ יִתְעַנְּגוּ בּוֹ וְיַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה (ראה תנא דבי אליהו רבה פ"א). וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְקְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת וְהַשְׁרָאָתָהּ, בְּלִי שֶׁיִּרְגִּישׁ בְּכָךְ הַלֵּב, וְתִהְיֶה הַמַּחֲשָׁבָה טְהוֹרָה. וְאִם הַלֵּב פּוֹנֶה לְדִבְרֵי חֹל, אֵיךְ תָּחוּל הַקְּדֻשָּׁה עָלָיו.

כָּל הָרָעוֹת הַלָּלוּ נִגְרָמוֹת מֵהֶמְשֵׁכֶת מַחֲשֶׁבֶת הָאָדָם שֶׁרוּחַ הַמָּמוֹן תָּלוּי בְּיָדוֹ, וְחָכְמָתוֹ וּבְקִיאוּתוֹ וּטְרִחָתוֹ הֵן הַגּוֹרְמוֹת לְרִבּוּי פַּרְנָסָה. וְחֹסֶר הַבָּנָתוֹ שֶׁהַכֹּל מֵאֵת ה', מֵבִיא אוֹתוֹ לַחְשֹׁב בְּכָל יוֹם מַחֲשָׁבוֹת חֲדָשׁוֹת מִקְרוֹב בָּאוּ, כֵּיצַד לְהַרְבּוֹת בְּעֵסֶק וּבְסְחוֹרָה וּלְמַעַן בְּתוֹרָה, וּמַה לַּעֲשׂוֹת בְּעֵסֶק זֶה וְכֵיצֵא בּוֹ. אֲבָל מִי שֶׁתּוֹלֶה בְּטִחוֹנוֹ בָּאֵדוֹן הַכֹּל הַמַּשְׁגִּיחַ עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, יוֹדֵעַ כִּי מַה שֶּׁגָּזַר ה' רַק זֶה לְבַדּוֹ יִהְיֶה, וְאֵין הַמַּחֲשָׁבוֹת מוֹעִילוֹת בָּזֶה כְּלוּם, וְעַל כֵּן אֵינוֹ חוֹשֵׁב כָּל הָעֵת כִּי אִם בְּדַרְכֵי ה' וּבְתוֹרָתוֹ.

הרוצה לקדש את השבת - יבטח בה'

עַל פִּי כָּל זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַפָּסוּק (שמות לה, ב), "שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ". וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק, מַדּוּעַ לֹא נֶאֱמַר כָּאן בִּלְשׁוֹן צִוּוּי, שֵׁשֶׁת יָמִים 'תַּעֲשֶׂה' מְלָאכָה?

אֶלָּא, בָּאָה הַתּוֹרָה לוֹמַר כָּאן, שֶׁהָרוֹצֶה לְקַיֵּם אֶת הַשַּׁבָּת כָּרָאוּי, וּלְהַחִיל קְדֻשָּׁתָהּ עָלָיו, צָרִיךְ לְדַעַת שֶׁהַמְּלָאכָה אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה בְּיְמוֹת הַחֹל, וְהָרָוַח שֶׁהוּא מַרְוִיחַ, אֵינָם נַעֲשִׂים עַל יָדוֹ כְּלָל, אֶלָּא הֵם נַעֲשִׂים מֵאֵלֵיהֶם עַל יְדֵי ה' יִתְבָּרַךְ, כִּי הוּא הַגּוֹרֵם וְ'הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל'.

לָכֵן נֶאֱמַר כָּאן 'תֵּעָשֶׂה' וְלֹא 'תַּעֲשֶׂה', כִּי הַמְּלָאכָה נַעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. וְכַאֲשֶׁר יַחְשֹׁב הָאָדָם כָּךְ, וְיִהְיֶה בְּטִחוֹנוֹ בַּה', אָז יִתְקַיֵּם בּוֹ 'וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ' – כִּי אָז מֻבְטָח לוֹ מֵאֵת ה' שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב בְּשַׁבָּת עַל מַעֲשָׂיו בַּחֹל, שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ בַּחֹל אֵינוֹ עֲסוּק בְּכָךְ, וְרַק בּוֹטֵחַ בַּה' תָּמִיד, אִם כָּךְ כָּל שֶׁכֵּן בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא יַעֲסִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּעִנְיְנֵי פַּרְנָסָה. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג כָּרָאוּי, וּבוֹטֵחַ בְּרוּחִי מָמוֹן עַל יְגִיעָתוֹ וְחָכְמָתוֹ, לְעוֹלָם לֹא יַצְלִיחַ לְהָסִיר מֵעָלָיו אֶת הַמַּחֲשָׁבוֹת, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת לֹא יַעֲזֹבוּהוּ חֲלִילָה, וְלֹא יִזְכֶּה לְקְדֻשַּׁת שַׁבָּת. וְלָכֵן, רַק מִי שֶׁמְּקַיֵּם בְּעַצְמוֹ 'תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה', הוּא שֶׁיִּתְקַיֵּם בּוֹ 'בַּשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ'.

פניני אביר יעקב המשך מעמ' א'

הַנּוֹלָד מֵאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים אוֹ רְשָׁעִים. אָז אֵין לוֹ לְהִטּוֹת לִבּוֹ אֶל מַעֲשֵׂיהֶם וְלָלֶכֶת בְּדַרְכֵיהֶם, אֶלָּא יִסְלֹל לְעַצְמוֹ דֶּרֶךְ חֲדָשָׁה בַּעֲבוֹדַת ה', כְּפִי שֶׁעָשׂוּ הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים, וּבָזֶה יַצְלִיחַ.

מדוע נקרא אברהם 'ראשון לגרים'

רַבֵּנוּ זיע"א (אלף בינה, אות ר"ש) מֵבִיא עַל כָּךְ אֶת תֵּאוּרָם שֶׁל חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (סוכה מט:) עַל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, 'שֶׁהָיָה רִאשׁוֹן לַגֵּרִים'. לְשׁוֹן זוֹ – לֹא לְחִנָּם הִיא בָּאָה, כִּי אִם לְאַמֵּץ בְּרָכִים כּוֹשְׁלוֹת וּלְחַזֵּק לֵב נִרְפֶּה. כִּי אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁהוֹרֵיהֶם לֹא הִתְנַהֲגוּ בְּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה עֲלוּלִים לַחְשֹׁב שֶׁבְּתוֹכָם שְׁקוּעָה וְהֻמָּה וְטֻמְאָה חֲלִילָה, וְלֹא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת בַּדֶּרֶךְ הָעוֹלֶה בֵּית א-ל. לָכֵן בָּאוּ הַחֲכָמִים וְהִזְכִּירוּ כִּי רֹאשׁוֹן הָאָבוֹת – אַבְרָהָם אָבִינוּ, לֹא הָיוּ הוֹרָתוֹ וְלִדָּתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, כְּפִי שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הָאֲר"י זיע"א (שער הגלגולים הקדמה טו), שֶׁתָּרַח אָבִיו הָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְאִמּוֹ לֹא נִטְהֲרָה מִטֻּמְאָתָהּ בְּעֵת עִבּוּרָהּ. וּלְכָל זֶה הָיְתָה סִבָּה צְפוּנָה מֵאֵת ה' יִתְבָּרַךְ, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת הַקְּלִפּוֹת, שֶׁלֹּא יָשִׂימוּ לִבָּם אֶל הַנְּשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה הַנֶּחְלֶצֶת מֵהַחַת יְדֵיהֶם וּבָאָה לְעוֹלָם לְתַקְּנוֹ וּלְרוֹמְמוֹ.

מְמֵילָא, כְּפִי שֶׁהָיָה אַבְרָהָם אָבִינוּ רֹאשׁוֹן לַגֵּרִים, וְלֹא שֶׁת לִבּוֹ אֶל מַעֲשֵׂי אֲבוֹתָיו אֶלָּא תִּקֵּן בְּעַצְמוֹ אֶת דַּרְכּוֹ, כָּךְ יוּכַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, וְאַף מִי שֶׁאֲבוֹתָיו לֹא הָיוּ צַדִּיקִים, לְהִתְחַזֵּק בְּעַצְמוֹ וּלְתַקֵּן אַרְחוֹתָיו.

כפל הלשון על אברהם ושרה

עַל פִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת דִּבְרֵי הַנָּבִיא (ישעיה נא א-ב) שֶׁאָמַר 'שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי ה' הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם. הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם וְאֶל שָׂרָה תְּחוֹלְלְכֶם, כִּי אֶחָד קְרָאתִיו וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ'. לְכְאוֹרָה נִרְאֶה כִּי כָּפֶל לָשׁוֹן יֵשׁ כָּאן, שֶׁהֲרֵי 'צוּר חֻצַּבְתֶּם וּמַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם' רוֹמְזִים לְאַבְרָהָם וְשָׂרָה, וּמַדּוּעַ נִצְרַךְ לְכְתֹּב אֶת הַמָּשָׁל וְהַנִּמְשָׁל גַּם יַחַד.

הרגעת החוששים לטהרת יהוסם

אַךְ לְפִי הָאָמוּר כָּאן יִתְפָּרֵשׁ הֵיטֵב, שֶׁרָצָה הַנָּבִיא לְעוֹרֵר אֶת לֵב הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא זָכוּ לְכָךְ שֶׁתִּהְיֶה הוֹרָתָם וְלִדָתָם בִּקְדֻשָּׁה, לְבַל יַחְשְׁבוּ כִּי נִשְׁתַּקְעָה בִּקְרִבָּם זְהֻמַּת הַיֵּצֶר הָרָע. לָכֵן הוֹכִיחַ לָהֶם מִשָּׁרְשָׁם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִתְקַדֵּשׁ וְנִטְהַר בְּעַצְמוֹ, וּמִכָּאן יִלְמַד כָּל אָדָם שֶׁלֹּא יֵרָא וְלֹא יֵחַת.

עַל כֵּן אָמַר הַנָּבִיא: 'שִׁמְעוּ אֵלַי רֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי ה'' – אֵלּוּ הָרוֹצִים בֶּאֱמֶת לְהִתְקָרֵב לִרְבּוֹן הָעוֹלָמִים, אַל יֵרֵךְ לִבְּכֶם וְאַל תַּחְשְׁשׁוּ, 'הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם' הוּא תָּרֵם הָרָשַׁע שֶׁהָיָה עוֹבֵד אֱלִילִים, 'וְאֶל מַקֶּבֶת בּוֹר נֻקַּרְתֶּם' הִיא אִשְׁתּוֹ שֶׁל תָּרַח שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה, וְעַל אַף כָּל זֹאת 'הַבִּיטוּ אֶל אַבְרָהָם אֲבִיכֶם' שֶׁיָּצָא מֵהֶם וְכֻלּוֹ קְדֻשׁ, וְהוּא הָרִאשׁוֹן לַגֵּרִים לַמְּרוֹת שֶׁהָיוּ כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ רְשָׁעִים 'כִּי אֶחָד קְרָאתִיו'.

בְּזֹאת זֶה יִתְקַיְּם בּוֹ וּבְזַרְעוֹ בְּכָל הַדּוֹרוֹת 'וַאֲבָרְכֵהוּ וְאַרְבֵּהוּ' – שֶׁאִם יָבוֹא אָדָם לְהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' וּלְהִתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, לֹא יַבִּיטוּ בְּמַעֲשֵׂי אֲבוֹתָיו וְלֹא יִבְדְּקוּ בְּיִחוּסוֹ, אֶלָּא רַק בְּמַעֲשֵׂי עַצְמוֹ, וְאַף אִם הוֹרָיו לֹא נָהֲגוּ בְּדַרְכֵי הַקְּדֻשָּׁה, תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְהִתְקָרֵב לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

זכיית המתנער ממעשי אבותיו

גַּם יִצְחָק אָבִינוּ זָכָה לַחֲסוֹת תַּחַת זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִיו, כָּאָמוּר כָּאן 'עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי'. סוֹפֵי הַתֵּבוֹת 'עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע' הֵן 'בְּרִעַ', כְּלוֹמַר, מִתְּחִלָּתוֹ יָצָא אַבְרָהָם מִתּוֹךְ רַע וְזֻמָּה, אַךְ מִתּוֹךְ הִתְעוֹרְרוּתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנוֹ בְּקְדֻשָּׁה וּבְיִרְאָה זָכָה לְהִזְדַּכֵּךְ וּלְהִטָּהֵר מִכָּל הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁלֹּא אָצְרָה יוֹתֵר כֹּחַ לְאֻחֹז בּוֹ כְּלָל, 'וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי' – מִשְׁמֶרֶת הַקְּדֻשָּׁה וְהַפְּרִישׁוּת, 'מִצְוֹתַי' – אֵלּוּ רְמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה, 'וְתוֹרֹתַי' – שְׁתֵּי הַתּוֹרוֹת, תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁעַל פֶּה, וּלְכֻלָּן זָכָה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בְּעַצְמוֹ, וְכָךְ גַּם זַרְעוֹ אַחֲרָיו.